

تعاون و کشاورزی، سال هشتم، شماره ۳۲، زمستان ۱۳۹۸

تأثیر ویژگی‌های هیئت‌مدیره در ریسک‌پذیری تعاونی‌های تولید کشاورزی استان گیلان

امیر سیامک مشیری^۱، جعفر عزیزی^{۲*}

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۴/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۸/۲

چکیده

ویژگی‌های هیئت‌مدیره در کیفیت مدیریت ریسک و افشای ریسک و در نتیجه، در تصمیم‌های راهبردی سازمان اثرگذار است. بر همین اساس، در پژوهش حاضر تأثیر ویژگی‌های هیئت‌مدیره تعاونی‌های تولید کشاورزی استان گیلان در ریسک‌پذیری این تعاونی‌ها بررسی شد. این مطالعه به روش پیمایشی و کتابخانه‌ای انجام گرفت و یک پژوهش کاربردی، توصیفی و از نوع همبستگی بود. در تحقیق حاضر، مدل رگرسیونی پانل و آزمون‌های لیمر، هاسمن و t به کار رفتند. برای برآزش مدل از نرم‌افزار Eviews استفاده شد. ویژگی‌های هیئت‌مدیره شامل دوگانگی مدیرعامل، اندازه هیئت‌مدیره و استقلال هیئت‌مدیره و ریسک‌پذیری نیز شامل سه شاخص ریسک ویژه، ریسک بقا و ریسک فعالیت بود. نتایج نشان داد که ریسک ویژه با متغیرهای اندازه هیئت‌مدیره، دوگانگی مدیرعامل و استقلال هیئت‌مدیره؛ ریسک بقا با متغیرهای دوگانگی هیئت‌مدیره و استقلال هیئت‌مدیره؛ ریسک فعالیت با متغیرهای دوگانگی هیئت‌مدیره و استقلال هیئت‌مدیره رابطه معنی‌داری دارند.

واژه‌های کلیدی: ویژگی‌های هیئت‌مدیره، ریسک‌پذیری، تعاونی تولید کشاورزی، گیلان

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مدیریت کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رشت

۲. دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رشت

مقدمه

بحران مالی سال‌های ۲۰۰۷-۲۰۰۹ موجب ضعف مکانیسم حاکمیت شرکتی و تعاونی در کشورهای مختلف شده است. مکانیسم‌های حاکمیت تعاونی در بسیاری از سازمان‌ها وظیفه یافتن و اجرای تصمیم‌های استراتژیک را بر عهده دارند. در بسیاری از مطالعات به این مطلب اشاره شده است که ضعف مکانیسم حاکمیت تعاونی در سازمان‌ها از جمله مهم‌ترین علل بحران است. هیئت‌مدیره نیز در این زمینه مقصر شناخته شده است که نه تنها از حقوق سهامداران حمایت نمی‌کند بلکه تنها بر اهداف کوتاه‌مدت سازمان تمرکز دارد (بابا جانی و عبدی، ۱۳۸۹). بنابراین، می‌توان گفت هیئت‌مدیره می‌تواند بر رفتار ریسکی تعاونی تأثیرگذار باشد. بر همین اساس، نشان داده شد که رفتار مدیران در زمینه بهبود گزارشگری ریسک بر کیفیت افشای ریسک و مدیریت ریسک تأثیرگذار است (Ntim et al., 2013). از طرف دیگر، مدیران ریسک‌پذیر تمایل به تشکیل ساختار سرمایه با تکیه بر بدهی دارند و این امر موجب افزایش ریسک شرکت می‌شود (همان، ۲۰۱۳)؛ بنابراین، مدیران اجرایی در بخش مالی، که تمایل به افزایش سطح بدهی دارند، منجر به ایجاد بحران مالی می‌شوند (Sinha, 2004). به طور مشابه، به دلیل اثر جاننشینی دارایی، مدیران اجرایی در شرکت‌های با اهرم‌های مالی بیشتر تمایل بیشتری به پذیرش ریسک دارند (Park and Shin, 2004). این رفتار مدیران موجب افزایش ریسک تعاونی و در نهایت بحران مالی تعاونی‌ها می‌شود. از طرف دیگر، رایب و همکاران (به نقل از: Ntim et al., 2013) بر این باورند که سهامداران ترجیح می‌دهند که ریسک‌پذیری روندی افزایشی داشته باشد، اما مالکان درون‌سازمانی، که به طور مستقیم در مدیریت تعاونی دخیل هستند، اغلب از چنین ریسک‌هایی دوری می‌کنند. چراکه منافع آنها بستگی به کل ثروت پرتفوی، مزایای مالی و غیرمالی و شانس جبهه‌گیری دارد. رایب و همکارانش همچنین تحلیل کردند که سهامداران درون‌سازمانی بخش قابل توجهی از کل ثروت خود را در شرکت سرمایه‌گذاری می‌کنند و در نتیجه، ثروتی غیرمتنوع خواهند داشت؛ در نتیجه، افراد درون‌سازمانی ممکن است تثبیت موقعیت خود را در شرکت با اجتناب از ریسک‌پذیری ترجیح دهند. این رفتار ریسک‌گريزانه افراد درون‌سازمانی قوی‌تر خواهد بود اگر

سیستم مالی توسعه کمی داشته باشد، حاکمیت شرکتی ضعیف باشد و سرمایه گذاران محافظت کمتری داشته باشند (Uddin, 2016). ازسویی، می‌توان انتظار داشت که مالکان درون‌سازمانی، که در مدیریت شرکت سهام هستند، ممکن است ریسک‌پذیری را ترجیح دهند اگر رشد شرکت برای آنها مهم باشد (Hayes et al., 2012). با شکل‌گیری رابطه نمایندگی، تضاد منافع بین مدیران و سهامداران و سایر ذی‌نفعان ایجاد می‌گردد و به طور بالقوه این امکان به وجود می‌آید که مدیران اقداماتی در راستای منافع خود و حتی در صورت لزوم، مغایر با منافع سهامداران و سایر ذی‌نفعان انجام دهند (Boyd et al., 2017). یکی از سازوکارهای مهم رفع این مسئله، طراحی و اجرای «طرح راهبری تعاونی‌ها» می‌باشد. راهبری تعاونی مجموعه سازوکارهای کنترلی داخلی و خارجی تعاونی است که تعیین می‌کند شرکت چگونه و توسط چه کسانی اداره می‌شود. نظام راهبری تعاونی، که با حفظ تعادل میان اهداف اجتماعی و اقتصادی و اهداف فردی و جمعی سروکار دارد، موجب ترغیب استفاده کارآمد از منابع و الزام پاسخگویی تعاونی‌ها در خصوص ایفای وظیفه مباشرت برای اداره منابع و در نهایت رشد توسعه اقتصادی می‌گردد (Bruce, 2010).

در زمینه ارتباط مکانیسم‌های حاکمیت تعاونی و ویژگی‌های هیئت‌مدیره سازمان‌ها و شرکت‌ها با ریسک‌پذیری مطالعات مختلفی صورت گرفته که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود.

اکبر و همکاران (Akbar et al., 2017) در پژوهشی روی ساختار هیئت‌مدیره و ریسک‌پذیری شرکتی در بخش مالی انگلستان به بررسی این مطلب پرداختند که آیا اندازه هیئت‌مدیره، استقلال هیئت‌مدیره و دوگانگی مدیرعامل بر ریسک‌پذیری شرکت‌های مالی تأثیر دارند. نمونه مورد بررسی آنها شرکت‌های بخش مالی انگلستان شامل بانک، بیمه و خدمات مالی طی سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۲ بودند. آنها برای بررسی درستی فرضیات تحقیق از مدل گشتاور تعمیم‌یافته پویا استفاده کردند و نشان دادند که حضور مدیران غیراجرایی و مدیران توانمند در هیئت‌مدیره موجب کاهش ریسک‌پذیری شرکت‌های مالی می‌شود. این رابطه منفی می‌تواند توسط

نظریه نمایندگی مطرح شود که مدیران به دلیل ریسک شهرت و کارکنان، ریسک‌گریز می‌شوند. یافته‌ها تأثیر معنادار اندازه هیئت‌مدیره بر ریسک‌پذیری شرکت را تأیید نکردند.

آدین (Uddin, 2016) در پژوهشی با استفاده از مدل پانل دیتا، به بررسی تأثیر مالکیت دولتی سهام بر ریسک‌پذیری شرکت‌ها طی سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۳ در امارات متحده عربی پرداختند. آنها برای سنجش ریسک‌پذیری از نوسانات سود، انحراف سود، تداخل نوسانات سود، انحراف مربع سود و برای اندازه‌گیری سود از شاخص بازده کل دارایی (که به صورت سود قبل از کسر بهره و مالیات به بازده کل دارایی تعریف نمودند) استفاده کردند. نتایج نشان داد که رابطه غیرخطی بین مالکیت دولتی سهام و ریسک‌پذیری شرکت وجود دارد.

هیز و همکاران (Hayes et al, 2012) در بررسی گزینه‌های سهام و انگیزه‌های مدیریتی برای ریسک‌پذیری (با شواهدی از FAS123R)، شواهد جدیدی در رابطه با جبران خسارت و رفتار ریسک‌پذیری ارائه کردند. اجرای FAS123R نشان دهنده یک تغییر برون‌زا در مزایای حسابداری گزینه‌های سهام است که هیچ تأثیری در هزینه‌های اقتصادی و مزایای انتخاب برای ارائه مشوق‌های مدیریتی ندارد. نتایج به دست آمده، از این دیدگاه پشتیبانی نمی‌کند که تحذب ذاتی در جبران خسارت مبتنی بر انتخاب برای کاهش مشکلات مربوط به هزینه نمایندگی بین مدیران و سهامداران استفاده می‌شود.

بزرگی و ذبیحی (۱۳۹۴) با استفاده از اطلاعات نمونه‌ای از ۸۳ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۲، به بررسی تأثیر ساختار سهامداران بر سرمایه‌گذاری شرکت پرداختند. ساختار سهامداران به عنوان متغیر مستقل و سرمایه‌گذاری به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شدند. برای ساختار سهامداران سه شاخص سهامداران دولتی، سهامداران نهادی و سهامداران داخلی و برای متغیر سرمایه‌گذاری شرکت، سهام سرمایه، فروش کل، جریان نقدی و بدهی در نظر گرفته شد. نتایج نشان داد که هر سه شاخص سهامداران دولتی، سهامداران نهادی و سهامداران داخلی بر سرمایه‌گذاری شرکت تأثیر معناداری دارند.

نیکبخت و همکاران (۱۳۹۳) با استفاده از اطلاعات ۱۵۴ شرکت در بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۰، به بررسی رابطه بین سازوکارهای راهبری شرکتی و ریسک سیستماتیک پرداختند. روش آماری به‌کاررفته برای آزمون فرضیه‌ها، رگرسیون حداقل مربعات معمولی بود. مدل پژوهش ابتدا در سطح کل داده‌ها و سپس به منظور بررسی دقیق‌تر هر یک از فرضیه‌ها، بر اساس تقسیم‌بندی مدل پراستيو (۲۰۱۱) در سه سطح مختلف از شرکت‌ها (شرکت‌های دارای بتای کوچک‌تر از نیم به منزله شرکت‌هایی با ریسک پایین، شرکت‌های دارای بتای بزرگ‌تر از نیم و کوچک‌تر از یک به عنوان شرکت‌هایی با ریسک متوسط و شرکت‌های دارای بتای بزرگ‌تر از یک در حکم شرکت‌هایی با ریسک بالا) اجرا شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین درصد سهامداران نهادی (که یکی از عناصر و سازوکارهای راهبری شرکتی شمرده می‌شود) و ریسک سیستماتیک ارتباط معناداری وجود دارد. رابطه بین درصد اعضای غیرمؤلف هیئت‌مدیره و ریسک سیستماتیک در سطح کلی و به تفکیک سطوح شرکت‌ها معنادار نبود.

با توجه به مطالب یادشده، در پژوهش حاضر، نقش ترکیب و ویژگی‌های هیئت‌مدیره بر ریسک‌پذیری تعاونی‌های تولید کشاورزی استان گیلان بررسی شد تا راهکاری برای کاهش ریسک در تعاونی‌ها با توجه به ساختار هیئت‌مدیره آنها به دست آید. به بیان دقیق‌تر، هدف کلی این پژوهش پاسخ به این سؤال است که آیا ویژگی‌های هیئت‌مدیره بر ریسک‌پذیری تعاونی تأثیرگذار است؟

روش تحقیق

این تحقیق براساس هدف، از نوع کاربردی بوده چراکه راهکاری برای بهبود موقعیت تعاونی‌های تولید کشاورزی در زمینه ریسک‌پذیری ارائه داده و از نظر روش تحقیق، از نوع همبستگی بوده چراکه رابطه بین ساختار و ریسک‌پذیری را با استفاده از مدل رگرسیونی بررسی کرده است. این پژوهش از نظر دسته‌بندی تحقیقات از منظر روش گردآوری اطلاعات، تحقیقی از

نوع اسنادی و پیمایشی بوده زیرا که از طریق پرسش‌نامه و تکمیل آنها توسط اعضای هیئت‌مدیره تعاونی و همچنین اسناد و مدارک موجود مورد تحلیل قرار گرفته است. جامعه آماری این پژوهش را تعاونی‌های تولید کشاورزی استان گیلان در قلمرو زمانی سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴ تشکیل دادند. در این پژوهش، به منظور نمونه‌گیری، از روش نمونه‌گیری هدفمند (حذف سیستماتیک) استفاده شده است. بدین منظور، کلیه تعاونی‌های جامعه آماری با شرایط زیر به عنوان نمونه انتخاب و بقیه حذف شدند:

۱- به منظور قابل مقایسه بودن اطلاعات، پایان سال مالی تعاونی‌ها منتهی به ۲۹ اسفند باشد.

۲- طی دوره مورد تحقیق، سال مالی خود را تغییر نداده باشند.

۳- اطلاعات مربوط به متغیرهای انتخاب شده در این تحقیق در دسترس باشد.

با توجه به نتایج به دست آمده، تعداد ۷۵ تعاونی تولید کشاورزی به عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند و طی ۱۰ سال مورد بررسی قرار گرفتند. از این رو می‌توان گفت ۷۵۰ مشاهده به صورت پانل تحلیل شدند. از بین این تعداد مشاهدات، تعاونی‌هایی که دارای اهرم مالی بیش از یک بودند حذف شدند و در نهایت، تعداد ۵۶ تعاونی مورد تحلیل قرار گرفتند.

جدول ۱. تعریف عملیاتی متغیرها (واحد اطلاعات خام دریافتی بر حسب میلیون ریال است)

متغیر	نماد	تعریف	زیرمتغیرها	روش اندازه‌گیری
ریسک‌پذیری	Risk	تمایل تعاونی به پذیرش ریسک را نشان می‌دهد.	ریسک ویژه	انحراف استاندارد دوسالانه بازده
			ریسک بقا	بازده کل دارایی / انحراف استاندارد بازده کل دارایی
			ریسک فعالیت	اختلاف بین رتبه ریسک بقا و میانگین ریسک بقا
ساختار هیئت‌مدیره	Board Structure	ساختاربندی هیئت‌مدیره را نشان می‌دهد.	اندازه هیئت‌مدیره	تعداد اعضای هیئت‌مدیره
			دوگانگی مدیرعامل	اگر مدیر شرکت رئیس هیئت‌مدیره باشد برابر ۱ و در غیر این صورت برابر صفر است.
			استقلال هیئت‌مدیره	تعداد اعضای غیرموظف / تعداد کل اعضای هیئت‌مدیره

اطلاعات مربوط به مبانی نظری با استفاده از روش کتابخانه‌ای و داده‌های کمی با استفاده از پرسش‌نامه و صورت‌های مالی گردآوری شد. پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها، داده‌ها دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل گردید، آنگاه به آزمون فرضیه‌ها پرداخته شد. در پژوهش حاضر، برای تحلیل داده‌ها از تحلیل توصیفی و استنباطی و نرم‌افزار EViews استفاده شد.

برای تحلیل توصیفی متغیرها قبل از آزمون فرضیات، شاخص‌های مرکزی و پراکندگی تعیین شدند؛ لذا میانگین به عنوان مهم‌ترین شاخص مرکزی و انحراف معیار به عنوان مهم‌ترین شاخص پراکندگی به همراه انحراف معیار محاسبه شدند. این اقدام به منظور ارائه تصویری کلی از جامعه آماری و شناخت بیشتر آن صورت گرفت.

برای سنجش رابطه بین متغیرها از آزمون همبستگی استفاده شد. برای بررسی این مطلب که برازش مدل پانل به مشاهدات مناسب است یا برازش مدل رگرسیون خطی OLS از آزمون F لیمر استفاده شد. بعد از آزمون لیمر، اگر فرضیه صفر رد شود، برای اینکه بتوان بین روش‌های اثرات ثابت و تصادفی از نظر قدرت توضیح دهنده متغیر وابسته مقایسه‌ای انجام داد از آزمون هاسمن استفاده می‌شود. برای بررسی معنی داری اثر هر یک از متغیرهای پژوهش، از آزمون t و برای شناسایی خودهمبستگی در بین جملات باقیمانده از آماره دوربین-واتسون استفاده شد.

با استفاده از ضریب تعیین، خوبی خط رگرسیون برازش‌شده بر اساس مجموعه‌ای از داده‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. به طور کلی، اگر تمام مشاهدات مربوط به متغیر وابسته روی خط رگرسیون باشد، برازش کامل به دست خواهد آمد که این حالت کمتر اتفاق می‌افتد. در حالت برازش کامل (که معمولاً اتفاق نمی‌افتد) رگرسیون برابر یک و در حالت عدم ارتباط بین متغیر وابسته و مستقل برابر صفر می‌باشد. درکل، هرچه مقدار این ضریب به یک نزدیک‌تر باشد نشان‌دهنده برازش بهتر مدل خواهد بود.

نتایج و بحث

در این بخش، به یافته‌ها و نتایج پرداخته می‌شود. به این منظور، ابتدا تحلیل توصیفی اطلاعات مربوط به متغیرهای مدل ارائه می‌گردد (جدول ۲).

جدول ۲. نتایج تحلیل توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد مشاهدات	کشیدگی	چولگی	انحراف معیار	کمینه	بیشینه	میانه	میانگین
ریسک بقا	۵۶۰	۵/۵۹	-۱/۳۱	۱/۲۷	-۶/۱۹	۲/۲۶	۰/۰۷	-۰/۲۳
دوگانگی مدیرعامل	۵۶۰	۱	-۰/۰۸	۰/۴۹	۰/۰۰	۱	۱	۰/۵۲
استقلال هیئت مدیره	۵۶۰	۱/۶۸	-۰/۰۷	۰/۰۹	۰/۲۸	۰/۶	۰/۴۲	۰/۵
اندازه هیئت مدیره	۵۶۰	۱/۰۹	-۰/۳	۰/۹۸	۵	۷	۷	۶/۱۵
ریسک ویژه	۵۵۱	۴/۹۲	۱/۴۴	۰/۳۹	۰/۱۰	۲/۱۹	۰/۲۷	۰/۴۲
ریسک فعالیت	۵۶۰	۵/۵۹	۱/۳۱	۱/۲۷	-۵/۹۶	۳/۵	۰/۳	۰/۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

مقدار معناداری آزمون برای متغیرهای تحقیق از ۰/۰۵ کوچک‌تر به دست آمد و این دلالت بر نرمال نبودن متغیرها دارد (جدول ۳). از آنجا که نرمال بودن متغیر وابسته یکی از پیش فرض‌های برازش مدل است، مقدار متغیر از میانگین کسر و به انحراف استانداردش تقسیم می‌شود تا نرمال گردد.

جدول ۳. آماره چارک برای آزمون نرمال متغیرها

نتیجه	آماره آزمون	معناداری	متغیر
غیر نرمال	۳۱۸/۵۰۹۸	۰/۰۰	ریسک بقا
غیر نرمال	۹۴/۳۳۴۶	۰/۰۰	دوگانگی مدیرعامل
غیر نرمال	۴۱/۱۹۹۸	۰/۰۰	استقلال هیئت مدیره
غیر نرمال	۹۳/۵۳۱۱	۰/۰۰	اندازه هیئت مدیره
غیر نرمال	۲۷۷/۰۴۱۸	۰/۰۰	ریسک ویژه
غیر نرمال	۳۱۹/۰۱۲۲	۰/۰۰	ریسک فعالیت

مأخذ: یافته‌های تحقیق

همبستگی بین مشاهدات نشان داد که احتمال هم‌خطی بین متغیرها وجود دارد و از این رو حذف برخی از متغیرها به دلیل اینکه اثر آنها توسط متغیرهای دیگر پوشش داده می‌شود، می‌تواند راهگشا باشد. اما قبل از حذف متغیرها بایستی احتمال وجود هم‌خطی بین متغیرها مورد آزمون قرار گیرد (جدول ۴).

جدول ۴. نتایج حاصل از آزمون هم‌خطی متغیرها

ریسک ویژه		ریسک فعالیت		ریسک بقا		همبستگی متغیرها
عامل تورم واریانس	تلورانس	عامل تورم واریانس	تلورانس	عامل تورم واریانس	تلورانس	
۱/۰۰۳	۰/۹۹۷	۱/۰۰۴	۰/۹۹۶	۱/۰۰۴	۰/۹۹۶	دوگانگی مدیرعامل
۱/۰۷۵	۰/۹۳۰	۱/۰۸۴	۰/۹۲۲	۱/۰۸۴	۰/۹۲۲	اندازه هیئت‌مدیره
۱/۰۱۳	۰/۹۸۷	۱/۰۱۳	۰/۹۸۸	۱/۰۱۳	۰/۹۸۸	استقلال هیئت‌مدیره

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج به دست آمده از آزمون هم‌خطی (جدول ۴) نشان می‌دهد که مقدار تلورانس برای همه متغیرها نزدیک به ۱ و مقدار عامل تورم واریانس از ۱۵ کوچک‌تر است و این امر نشان می‌دهد که حضور این متغیرها در کنار سایر متغیرها احتمال هم‌خطی را به وجود نمی‌آورد؛ از این رو، هیچ متغیری از مدل حذف نمی‌شود.

بعد از آزمون لیمر (جدول ۵)، اگر فرضیه صفر رد شود، برای اینکه بتوان بین روش‌های اثرات ثابت و تصادفی از نظر قدرت توضیح‌دهندگی متغیر وابسته مقایسه‌ای انجام داد، از آزمون هاسمن استفاده می‌شود. بر اساس نتایج جدول ۵، فرضیه صفر رد می‌شود؛ لذا از آزمون هاسمن (جدول ۶) استفاده شد. در صورتی که مقدار معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ باشد، فرض صفر رد می‌شود و مدل با اثر ثابت به مشاهدات برازش داده می‌شود و در غیر این صورت، مدل با اثر تصادفی برازش داده می‌شود. با توجه به نتایج جدول، هر سه متغیر وابسته، پانل با اثر ثابت هستند.

جدول ۵. نتایج حاصل از آزمون F لیمر (نوع مدل: پانل)

متغیر وابسته	آزمون	آماره آزمون	احتمال
ریسک بقا	F	۱۸/۵۱۰	۸/۴۷۱
	Chi-square	۱۳۳/۶۸	۸
ریسک ویژه	F	۳۸/۲۳	۸/۴۶۱
	Chi-square	۲۴۳/۷۸	۸
ریسک فعالیت	F	۱۸/۵۲	۸/۴۷۱
	Chi-square	۱۳۳/۷۷	۸

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۶. نتایج حاصل از آزمون هاسمن

متغیر وابسته	آماره هاسمن (χ^2)	درجه آزادی	سطح احتمال (prob)	نوع مدل
ریسک ویژه	۳۶/۸۴۰۲	۹	۰/۰۰	پانل اثر ثابت
ریسک فعالیت	۱۳۶/۸۱۴۹	۹	۰/۰۰	پانل اثر ثابت
ریسک بقا	۱۳۶/۶۵۵۷	۹	۰/۰۰	پانل اثر ثابت

مأخذ: یافته‌های تحقیق

حال، رابطه بین ویژگی‌های هیئت‌مدیره (اندازه هیئت‌مدیره، استقلال هیئت‌مدیره و دوگانگی مدیرعامل) با سه نوع ریسک (ریسک ویژه، ریسک بقا و ریسک فعالیت) بررسی می‌شود. برای بررسی این رابطه از یک مدل رگرسیونی استفاده شد که در آن، متغیر وابسته شامل ریسک ویژه، ریسک بقا و ریسک فعالیت و متغیر مستقل شامل اندازه هیئت‌مدیره، دوگانگی مدیرعامل و استقلال هیئت‌مدیره بود. نتایج به دست آمده، در جدول‌های ۷ تا ۹ ملاحظه می‌شود.

جدول ۷. نتایج حاصل از برازش رابطه ریسک ویژه با ویژگی های هیئت مدیره

متغیر مستقل/کنترل	ضریب رگرسیونی	انحراف استاندارد	آماره t	معناداری	نتیجه
دوگانگی مدیرعامل	۰/۰۵۷	۰/۰۲۷	۲/۰۶۳	۰/۰۰۵	وجود رابطه
استقلال هیئت مدیره	-۰/۲۱۱	۰/۰۶۰	-۰/۵۰۳	۰/۰۰	وجود رابطه
اندازه هیئت مدیره	-۰/۰۶۱	۰/۰۱۴	-۴/۱۷۹	۰/۰۰	وجود رابطه
ریسک ویژه (-1)	۰/۲۰۷	۰/۰۴۴	-۴/۶۲۴	۰/۱۷۱	وجود رابطه
C	۰/۴۸۶	۰/۳۵۴	۱/۳۷۰	۲۴/۳۱۹	-

آماره فیشر=۲۴/۳۱۹ ضریب تعیین=۰/۴۷۲ ضریب تعیین تعدیل شده =۰/۴۵۳ معناداری=۰/۰۰ آماره دوربین-واتسون=۲/۱۲۹

مأخذ: یافته های تحقیق

جدول ۸. نتایج حاصل از برازش رابطه ریسک بقا با ویژگی های هیئت مدیره

متغیر مستقل/کنترل	ضریب رگرسیونی	انحراف استاندارد	آماره t	معناداری	نتیجه
دوگانگی مدیرعامل	۰/۰۸۲۳	۰/۰۲۲	۳/۵۸۵	۰/۰۰	وجود رابطه
استقلال هیئت مدیره	-۰/۰۵۰	۰/۰۱۶	-۳/۰۳۵	۰/۰۰	وجود رابطه
اندازه هیئت مدیره	-۰/۰۰۸	۰/۰۳۸	-۰/۲۲۰	۰/۸۲۵	نبود رابطه
ریسک بقا (-1)	۰/۴۱۱	۰/۰۳۶	۱۱/۳۹۵	۰/۰۰	وجود رابطه
C	۳/۹۳۹	۰/۹۳۲	۴/۲۱۷	۰/۰۰	-

آماره فیشر=۱۴/۱۶۲ ضریب تعیین=۰/۶۰۳ ضریب تعیین تعدیل شده =۰/۵۸۹ معناداری=۰/۰۰ آماره دوربین-واتسون=۲/۲۰۵

مأخذ: یافته های تحقیق

جدول ۹. نتایج حاصل از برازش رابطه ریسک فعالیت با ویژگی‌های هیئت‌مدیره

متغیر مستقل/کنترل	ضریب رگرسیونی	انحراف استاندارد	آماره t	معناداری	نتیجه
دوگانگی مدیرعامل	۰/۰۹۲	۰/۰۲۲	۳/۵۷۷	۰/۰۰	وجود رابطه
استقلال هیئت‌مدیره	-۰/۰۴۱	۰/۰۱۶	-۳/۰۶۴	۰/۰۰	وجود رابطه
اندازه هیئت‌مدیره	-۰/۰۰۸	۰/۰۳۸	-۰/۲۲۳	۰/۸۲	نبود رابطه
ریسک فعالیت (-1)	۰/۴۱۱	۰/۰۳۶	-۱۱/۴۰۱	۰/۰۰	وجود رابطه
C	۴/۰۶۹	۰/۹۳۴	۴/۳۵۵	۰/۰۰	-

آماره فیشر=۴۲/۱۶۲ ضریب تعیین=۰/۶۰۳ ضریب تعیین تعدیل شده=۰/۵۸۹ معناداری=۰/۰۰ آماره دوربین-واتسون=۲/۲۰۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد، ریسک ویژه با استقلال هیئت‌مدیره و اندازه هیئت‌مدیره رابطه منفی معنی‌دار به ترتیب برابر $-۰/۲۱۱$ و $-۰/۰۶۱$ و با متغیر دوگانگی مدیرعامل رابطه مثبت معنی‌دار برابر $۰/۰۵۷$ دارد؛ لذا هر چه استقلال و اندازه هیئت‌مدیره بیشتر باشد، ریسک ویژه کمتر است و فقط دوگانگی مدیرعامل ریسک ویژه را تقویت می‌کند.

نتایج جدول ۹ نشان می‌دهد که متغیر دوگانگی مدیرعامل با ضریب $۰/۰۸۲۳$ دارای رابطه مثبت و متغیر استقلال هیئت‌مدیره با ضریب $-۰/۰۰۵$ دارای رابطه منفی با متغیر ریسک بقا می‌باشند. متغیر اندازه هیئت‌مدیره رابطه معنی‌داری با ریسک بقا ندارد.

نتایج جدول ۱۰ نشان می‌دهد که متغیر دوگانگی مدیرعامل با ضریب $۰/۰۹۲$ رابطه معنی‌دار مثبت و استقلال هیئت‌مدیره با ضریب $-۰/۰۴۱$ رابطه منفی با ریسک فعالیت دارند. متغیر اندازه هیئت‌مدیره رابطه معنی‌داری با متغیر ریسک فعالیت ندارد.

بر اساس نتایج بالا، اندازه هیئت‌مدیره بر ریسک ویژه تأثیر منفی داشته و بر دو ریسک دیگر تأثیری نداشته است. با توجه به تأثیر منفی و معنادار اندازه هیئت‌مدیره بر ریسک ویژه، تعداد اعضای این هیئت می‌بایست طوری تعیین شود تا از پاسخگو بودن و انجام وظایف مختلف هیئت‌مدیره اطمینان حاصل شود. نتایج برخی از تحقیقات نشان داده است که هیئت‌مدیره‌های بزرگ‌تر نظارت بیشتری بر فعالیت‌های ریسکی مدیران دارند.

یکی از عوامل اصلی مؤثر بر اثربخشی هیئت‌مدیره، استقلال آن است. یک هیئت‌مدیره اثربخش ضمن پایش مدیران، به منافع سهامداران اقلیت توجه ویژه‌ای دارد و در تنظیم استراتژی تعاونی به صورت فعال مشارکت می‌نماید. در خصوص ریسک‌پذیری نیز یک هیئت‌مدیره مستقل عموماً سطحی از ریسک را انتخاب می‌کند که ضمن توجه به کنترل زیان احتمالی سهامداران، رشد و بازده بالاتری را برای آنها ایجاد نماید؛ بنابراین به نظر می‌رسد استقلال هیئت‌مدیره بر ریسک‌پذیری تعاونی تأثیر بسزایی داشته باشد. در این پژوهش نیز این متغیر بر هر ۳ ریسک تأثیر منفی معنی‌دار داشت؛ یعنی با افزایش استقلال هیئت‌مدیره هر سه نوع ریسک کاهش می‌یابند. دوگانگی نقش مدیرعامل در شرایطی اتفاق می‌افتد که وی به طور هم‌زمان ریاست هیئت‌مدیره تعاونی را نیز بر عهده داشته باشد. این مسئله ریسک‌پذیری تعاونی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، چراکه مسئولیت دوگانه مدیرعامل باعث خواهد شد وی کنترل کمتری بر رفتار و فعالیت‌های خویش داشته و نظارت اثربخش بر امور نداشته باشد. این امر موجب افزایش ریسک فعالیت تعاونی‌ها می‌شود. در این پژوهش نیز این متغیر بر هر ۳ ریسک تأثیر مثبت معنی‌دار داشت.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

ویژگی‌های هیئت‌مدیره و سازوکارهای حاکمیت تعاونی در تصمیم‌های راهبردی سازمان نقش مهمی دارند. مطالعه‌های انجام شده پس از بحران هر تعاونی نشان دادند که بی‌کفایتی هیئت‌مدیره یکی از مهم‌ترین دلایل بحران است، چرا که هیئت‌مدیره می‌تواند بر کیفیت مدیریت ریسک و افشای ریسک تأثیرگذار باشد. در این پژوهش، به بررسی تأثیر ویژگی‌های هیئت‌مدیره تعاونی‌های استان گیلان بر ریسک‌پذیری این تعاونی‌ها پرداخته شد. بر اساس مطالعات انجام شده، متغیرهای اندازه هیئت‌مدیره، استقلال هیئت‌مدیره و دوگانگی مدیرعامل به عنوان ویژگی‌های هیئت‌مدیره و ۳ نوع ریسک ویژه، ریسک بقا و ریسک فعالیت به عنوان شاخص‌های ریسک‌پذیری

انتخاب شدند و ارتباطشان بررسی گردید. نتایج به طور خلاصه نشان داد که ریسک ویژه با متغیرهای اندازه هیئت‌مدیره، استقلال هیئت‌مدیره و دوگانگی مدیرعامل ارتباط داشته است. ریسک بقا و فعالیت نیز با متغیرهای دوگانگی مدیرعامل و استقلال هیئت‌مدیره دارای رابطه معنی‌داری بودند. این نتایج با یافته‌های مطالعه قالیباف و همکاران (۱۳۸۶) و بروس (۲۰۱۰) مطابقت دارد.

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- با توجه به نتایج به دست آمده مبنی بر اینکه تعاونی‌های با تعداد اعضای هیئت‌مدیره بالاتر ریسک ویژه کمتری دارند، پیشنهاد می‌شود که تعداد اعضای هیئت‌مدیره تعاونی‌ها به گونه‌ای تعیین شود تا از انجام وظایف مختلف هیئت‌مدیره اطمینان حاصل شود و ریسک‌پذیری در حد معقول باشد و به تبع آن، سوددهی بیشتر شود.

- با توجه به نتایج بدست آمده مبنی بر اینکه تعاونی‌های با دوگانگی مدیرعامل ریسک بیشتری دارند، پیشنهاد می‌شود که سرمایه‌گذاران در تعاونی‌هایی سرمایه‌گذاری کنند که تمرکز قدرت در آنها کمتر است، چرا که این تعاونی‌ها سطح ریسک کمتری دارند و به طبع، زیاندهی کمتری نیز خواهند داشت.

- براساس نتایج مشخص شد استقلال هیئت‌مدیره بر ریسک‌پذیری تعاونی تأثیر بسزایی دارد به گونه‌ای که هرچه هیئت‌مدیره دارای استقلال بیشتری باشد ریسک کاهش می‌یابد. بر همین اساس، به منظور افزایش اثربخشی هیئت‌مدیره و کاهش زیان و افزایش سود تعاونی، به مسئله استقلال هیئت‌مدیره توجه ویژه‌ای شود.

- به بررسی سایر ابعاد سازوکارهای حاکمیت تعاونی و ویژگی‌های هیئت‌مدیره در مطالعات آتی توجه شود.

منابع

- باباجانی، ج. و عبدی، م. (۱۳۸۹). رابطه حاکمیت شرکتی و سود مشمول مالیات شرکت‌ها. *مجله پژوهش‌های حسابداری مالی*، ۲ (۳)، ۶۵-۸۶.
- بزرگی، س. و ذبیحی، ع. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر ساختار سهام‌داران بر سرمایه‌گذاری شرکت در بورس اوراق بهادار تهران. اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت اقتصاد حسابداری و علوم تربیتی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ۱۳۹۴.
- قالیباف اصل، ح. و رضایی، ف. (۱۳۸۶). بررسی تأثیر ترکیب هیأت مدیره بر عملکرد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *تحقیقات مالی*، ۹ (۲۳)، ۷۸-۱۰۳.
- نیکبخت، م. و طاهری، ز. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین ساز و کارهای راهبری شرکتی و ریسک سیستماتیک. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۲۱ (۱)، ۱۰۹-۱۲۶.
- Akbar, S., Kharabsheh, B., Poletti-Hughes, J., & Shah, S.Z.A. (2017). Board structure and corporate risk taking in the UK financial sector. *International Review of Financial Analysis*, 50, 101-110.
- Boyd, B.K., Haynes, K.T., & Zona, F. (2011). Dimensions of CEO-board relations. *Journal of Management Studies*, 48(8), 1892-1923.
- Bruce, L.L. (2010). Evolution of the nervous system in reptiles. In *Evolution of nervous systems. American Journal of Economic and Management*, Vol., 9, 113-127.
- Hayes, R.M., Lemmon, M., & Qiu, M. (2012). Stock options and managerial incentives for risk taking: evidence from FAS 123R. *Journal of Financial Economics*, 105 (1), 174-190.

- Ntim, C.G., Lindop, S., & Thomas, D.A. (2013). Corporate governance and risk reporting in South Africa: a study of corporate risk disclosures in the pre- and post-2007/2008 global financial crisis periods. *International Review of Financial Analysis*, 30, 363–383
- Park, Y.W., & Shin, H.H. (2004). Board composition and earnings management in Canada. *Journal of corporate Finance*, 10(3), 431-457.
- Sinha, R. (2004). The role of hostile takeovers in corporate governance. *Appl. Financ. Econ.* 14 (18), 1291–1305.
- Uddin, M.H. (2016). Effect of government share ownership on corporate risk taking: case of the United Arab Emirates. *Research in International Business and Finance*, 36, 322-339.

Investigating the Effect of Board Characteristics on the Riskability of Agricultural Cooperatives in Guilan Province

A.S. Moshiri¹, J. Azizi^{2*}

Received: 11 Jul, 2019

Accepted: 24 Oct, 2019

Abstract

Cooperative governance mechanisms play an important role in the organization's strategic decisions. Post-crisis studies of any cooperative have shown that the board's inadequacy is one of the most important causes of the crisis, as the board can affect the quality of risk management and risk disclosure. This study examines the impact of cooperative governance mechanisms on cooperative risk-taking. This study is a survey and library research and is an applied, descriptive and correlational research that has been done by selecting information of agricultural production cooperatives in Guilan province. The model used in this study consisted of panel regression model and the tests used were Lemar test, Fisher test and t test. Eviews software was used to fit the model. Co-operative governance mechanisms include board size, board independence, and CEO duality, and risk indices include three indicators, including special risk, survival risk, and activity risk. The results showed that the specific risk was significantly correlated with the coefficients of board size, managerial dichotomy, and board independence. Survival risk was significantly correlated with board duality variables and board independence. There is a significant relationship between activity risk and board duality and board independence.

Keywords: Board Characteristics, Riskability, Agricultural Cooperative, Guilan

---

1. Former Master Student of Agricultural Management, Islamic Azad University, Rasht Branch, Rasht, Iran

2. Associate Professor, Department of Agricultural Economic, Islamic Azad University, Rasht Branch, Rasht, Iran

* Corresponding Author

jafar574@yahoo.com